

L. Vedenik*

SIGURNOST I ZAŠTITA ZDRAVLJA NA RADU KAO SASTAVNI DIO NACIONALNE I DRŽAVNE SIGURNOSTI

UDK 331.45/48:321.011
PRIMLJENO: 7.3.2011.
PRIHVAĆENO: 2.5.2011.

SAŽETAK: U radu je predstavljena osnovna shema sustava nacionalne i državne sigurnosti koja isključuje politiku sigurnosti i zaštite zdravlja na radu kao dio postojećih sigurnosnih politika. S obzirom na postojeće i sustavno uređenje nacionalne sigurnosne politike države u članku je predstavljen prijedlog da se politika sigurnosti i zaštite zdravlja na radu tretira kao sastavni i obvezni dio sigurnosnog sustava zbog osiguravanja što veće sigurnosti i zaštite zdravlja državljanima koji su uključeni u sustav. U vezi s tim predstavljeno je zakonodavstvo koje definira sigurnost i zaštitu zdravlja na radu, odnosno rezolucija o nacionalnom programu sigurnosti i zaštite zdravlja na radu s prijedlogom implementacije sveobuhvatnog područja kao dijela postojećeg sustava sigurnosne državne politike. Prilog je namijenjen prvenstveno nadležnim državnim institucijama, kao razmišljanje o tome da se politika sigurnosti i zaštite zdravlja na radu implementira kao obvezujući dio sigurnosnih politika u sustav nacionalne sigurnosti jer se često zaboravlja da je odgovarajuće osiguravanje sigurnosti i zaštite zdravlja osnovni uvjet za uspješnu provedbu strategije nacionalne sigurnosti države.

Ključne riječi: sigurnost, nacionalna sigurnost, sigurnosni sustav, sigurnost i zdravlje na radu

UVOD

Nacionalna sigurnost općenito se može definirati kao sigurnost državnoga naroda. Njezin sadržaj obuhvaća: sigurnost nacionalnoga teritorija, zaštitu života ljudi i njihove imovine, očuvanje i održavanje nacionalne suverenosti te ostvarenje temeljnih funkcija društva (socijalna, ekonomska, društveno-politička, kulturna, ekološka, gospodarska i dr.). Sigurnost, dakle, ne znači samo aktivnost ili savladivo nisku razinu aktivnosti izvora ugrožavanja u prirodi i društvu, već ujedno i aktivnost kojom se u društvu osigurava ostvarenje njegovih osnovnih funkcija (Raščan, 2005.).

Rezolucija o strategiji nacionalne sigurnosti države temeljni je razvojno-usmjerivački dokument na području nacionalne sigurnosti. Zato se rezolucijom definiraju nacionalni interesi i nacionalno-sigurnosni ciljevi države, analiziraju sigurnosna okolina, izvori ugrožavanja sigurnosti i sigurnosni rizici države, definiraju polazišta politike odziva pojedinačnih država na pojedinačne prijetnje sigurnosti i rizike te najšira sustavno-organizacijska rješenja cjelovitoga djelovanja države pri osiguravanju nacionalne sigurnosti.

POJAM SIGURNOSTI

Sigurnost je jedan od temeljnih fenomena ljudskoga društva u svim fazama njegova razvoja. Bez obzira na to je li riječ o sigurnosti poje-

*Mr. sig. Leon Vedenik, apsolvent postdiplomskoga doktorskog studija logistike na Fakultetu za logistiku Sveučilišta u Mariboru, Maribor, (leon.vedenik@gmail.com), Slovenija.

dinca, države, skupine država ili međunarodne zajednice, uvijek je riječ o nastajanju osiguranja vrijednosti i stanja za koje se smatra da su vitalno značajne.

Sigurnost je istodobno interes, cilj i vrijednost, ali i stanje te svjesno htijenje, odnosno djelatnost (sustav), i to pojedinca kao i društvene zajednice, naroda, države i međunarodne zajednice. Sigurnost je strukturni element opstanka i djelovanja pojedinca, društva, države i međunarodne zajednice, sigurnost je jedna od osnovnih životnih funkcija (*Tatalović, Bilandžić, 2005.*).

Razvojno gledano sigurnost je ugrađena kao biološki mehanizam, težnja organizma za postojanjem i prilagođavanje organizma na ugrožavajuće utjecaje okoliša. Dakle, biološki je sigurnost uvjet za rad osnovnih životnih funkcija, a time i pokretač razvoja, svjesno djelovanje kako bi se stanje sigurnosti uvijek iznova uspostavljalo (*Anžič, 1999.*).

NACIONALNA SIGURNOST

Izučavanje nacionalne sigurnosti, odnosno sigurnosna istraživanja relativno su mlada znanstvena i nastavna disciplina koja se počinje sustavno izučavati na nekim sveučilišnim centrima u razdoblju između I. i II. svjetskog rata. Pojam nacionalne sigurnosti u početnom razdoblju nije imao jasan sadržaj. U prvim godinama hladnoga rata on je nerijetko služio američkim političarima kao slogan za potporu njihovim politikama. No, s vremenom sadržaj pojma nacionalne sigurnosti postajao je sve jasniji. On je uključivao ukupnost političkih, vojnih i gospodarskih napora koje su Amerikanci morali poduzeti kako bi ostvarili svoje interese na međunarodnoj sceni (*Tatalović, Bilandžić, 2005.*).

Sigurnost pojedinca prepletena je s nacionalnom sigurnošću, stoga se prepliću i fenomeni njihove ugroženosti (*Anžič, 1999.*).

Osiguravanje nacionalne sigurnosti demokratske države stoga mora biti utemeljeno na ustavu države, poštovanju ljudskih prava i te-

meljnih sloboda te demokracije i načela pravne države. Pritom se moraju uvažavati prihvaćeni nacionalni razvojni dokumenti, zakoni i podzakonski akti te poštovati načela međunarodnoga prava, kao i prava i obveze države, preuzete s međunarodnim ugovorima.

Sigurnost i zaštita zdravlja na radu jesu temeljno ljudsko pravo i moraju biti obvezatan sastavni dio politike koji osigurava sustav nacionalne sigurnosti.

Sustav nacionalne sigurnosti

Sustav nacionalne sigurnosti danas u suštinskom smislu predstavlja sintezu svih podsustava u društvu jer osigurava temeljne uvjete za opstanak i razvoj društva, kvalitetu života i djelovanje u smjeru povećavanja otpornosti društva i prirode od ugrožavanja te uklanjanja posljedica što uzrokuju izvori ugrožavanja (*Grizold, Tatalović, Cvrtila, 1999.*).

Osnovni elementi sustava nacionalne sigurnosti operativne su djelatnosti društva koje jamče njegovu sigurnost. Suvremenim društvima zajednički su ovi elementi nacionalne sigurnosti: sigurnosna politika, sigurnosna struktura i sigurnosno samoorganiziranje civilnoga društva.

Sigurnosna politika u širem značenju definira se kao djelatnost za pripremu osiguravanja od izvora budućega ugrožavanja u prirodi, društvu i među društvima. U užemu značenju predstavlja skup svih mjera, djelatnosti i postupaka namijenjenih uspostavi i djelovanju sustava nacionalne sigurnosti. U užemu značenju, cilj sigurnosne politike je stvaranje koncepta mehanizama i sredstava kojima se osiguravaju unutarnja i vanjska sigurnost društva, a predstavlja konkretizaciju političkih, organizacijsko-tehničkih i drugih načela sigurnosne politike u širem smislu.

Sigurnosna struktura namijenjena je osiguravanju sigurnosti na razini cjelokupnoga društva i specifična je za svaku državu. Većini država ipak su zajednička dva elementa toga sustava, a to su obrana i unutarnja sigurnost. Funkcije obrambenog elementa jesu odvratanje eventualnoga napadača, obrana svojeg teritorija, zaštita

stanovništva i materijalnih dobara te uklanjanje posljedica agresije, neoružani otpor agresiji i djelovanje političkoga i drugih društvenih pod-sustava u ratu itd. Zbog ostvarivanja tih funkcija obrambeni element sigurnosnoga sustava države sadrži dva temeljna elementa: oružane snage i civilnu obranu. Funkcije unutarnje sigurnosti jesu očuvanje zakonitosti i poretka, "informativna" djelatnost i zaštita cjelokupne društvene infrastrukture. Strukturni elementi za provedbu tih funkcija jesu policija, obavještajne službe, inspeksijske službe, carina i druga tijela formalnoga društvenog nadzora.

Veoma je važno sigurnosno samoorganiziranje civilnoga društva. Osim osiguravanja sigurnosti na državnoj razini, u suvremenim društvima postoje i mogućnosti za osiguravanje sigurnosti na individualnoj i zajedničkoj razini. Pritom je riječ o spontanome sigurnosnom i samozaštitnom djelovanju pojedinaca, a i o različitim oblicima i stupnjevima sigurnosnog samoorganiziranja društvenih skupina (interesne, lokalne zajednice) na temelju prirodnoga prava svakog subjekta na samoobranu, samozaštitu i samopomoć.

Ugroze nacionalne sigurnosti

U međunarodnoj i nacionalno-sigurnosnoj okolini 21. stoljeća suočavamo se s raznovrsnim suvremenim izvorima ugrožavanja i rizika sigurnosti. Njihovi nositelji su, u pravilu, nedržavni subjekti, a po prirodi su kompleksni, često teško predvidivi i mogu imati multiplikatorski značaj i učinak. Sa stajališta podrijetla izvori ugrožavanja i rizika nacionalne sigurnosti demokratskih država pojavljuju se na globalnoj, nadnacionalnoj i nacionalnoj razini. Izvori ugroza nacionalnih interesa demokratske države mogu biti:

- oružani napad, odnosno agresija druge ili drugih država
- unutarnja oružana pobuna
- terorizam
- diverzije
- špijunaža
- otmice i uzimanje talaca
- politički motivirano nasilje

- nasilno izdvajanje državnoga područja ili pripojenje državnoga područja drugoj državi
- nasilna promjena ustavnoga i zakonskog poretka ili sprečavanje njihove uspostave, uključujući državni/vojni udar
- izvanjsko tajno nastojanje za ostvarivanje utjecaja na nacionalne političke i gospodarske odnose i tokove
- pokušaji dovođenja naroda u podređeni položaj ili ovisnost o drugoj državi ili međunarodnoj organizaciji
- podrivanje ili slabljenje nacionalne obrambene i vojne moći
- podrivanje ili slabljenje nacionalne gospodarske i financijske moći
- napad na objekte vitalne infrastrukture te javne i zaštićene komunikacijske sustave
- odavanje klasificiranih podataka
- velike prirodne i civilne katastrofe
- epidemije
- djela koja su zabranjena međunarodnim pravom, kao što su nedopuštena trgovina oružjem, drogom i ljudima (*Grizold, Tata-
lović, Cvrtila, 1999.*)

Cjelokupan proces ocjenjivanja ugroze nacionalne sigurnosti dapače ovisi o samome razumijevanju ugroženosti sigurnosti koja se vremenom mijenja. U svakome slučaju važno je razumjeti da se stopostotna sigurnost ne može postići ni pri djelovanju znatno većega broja vanjskih i unutarnjih ugrožavajućih utjecaja. To znači da ugroze sigurnosti jesu i uvijek će biti prisutne u više ili manje latentnome obliku. Veća prisutnost ugroza nacionalne sigurnosti, drugim riječima, znači niži stupanj nacionalne sigurnosti i obrnuto (*Prezelj, 2007.*).

Odziv države na ugroze i rizike nacionalne sigurnosti

Nacionalno sigurnosna politika demokratske države jest uravnotežena cjelina vizije, strategija programa, planova i aktivnosti države, potrebnih za odziv na izvore ugrožavanja i rizika njezine nacionalne sigurnosti te s tim za ostvarenje nje-

zinih nacionalno-sigurnosnih ciljeva, usmjerenih ka zaštiti državnih nacionalnih interesa. Nacionalnu sigurnosnu politiku osobito čine: vanjska politika, obrambena politika, politika osiguravanja unutarnje sigurnosti te politika zaštite od prirodnih i drugih nesreća.

Sukladno suvremenome višedimenzionalnom razumijevanju pojma nacionalne sigurnosti, također, se uvažava stajalište politike države na gospodarskom, socijalnom, ekološkom, zdravstvenom, demografskom, obrazovnom, znanstveno-tehnološkom, informacijskom i drugim područjima.

U samu nacionalno-sigurnosnu politiku države - s obzirom na potrebne odzive na izvore ugroze i rizike njezine nacionalne sigurnosti, a time i za ostvarenje njezinih nacionalno-sigurnosnih ciljeva, usmjerenih ka zaštiti nacionalnih interesa - potrebno je u sam sustav nacionalne sigurnosne politike, osim postojećih politika (vanjska, obrambena, unutarnje sigurnosti i zaštita od prirodnih i drugih nesreća), kao sastavni dio obvezatno uključiti i odgovarajuću politiku sigurnosti i zaštite zdravlja na radu.

SUSTAV SIGURNOSTI I ZAŠTITE ZDRAVLJA NA RADU

Ustavno uređenje sigurnosti i zaštite zdravlja na radu

Sigurna i zdrava radna okolina jest sastavni dio životne okoline. Stoga se može smatrati kao posredna ustavna osnova za zakonsko uređenje područja sigurnosti i zaštite zdravlja na radu i odredba koja razmatra gospodarske i socijalne odnose, a prema kojoj sukladno zakonu svatko ima pravo na zdravu životnu okolinu. Pri tome se država brine za zdrav okoliš i u tu svrhu zakonom definira uvjete i načine za obavljanje gospodarskih i drugih djelatnosti.

Ustav je najviši opći pravni akt kojim demokratska država propisuje opća načela i oblike svojeg političkog i društvenog uređenja. Svi su pred zakonom jednaki, nema povlaštenih. Prava

i slobode mogu se ograničiti samo zato kako bi se zaštitila prava i slobode drugih ljudi. Nema smrtna kazna, svatko je nedužan sve dok se pravomoćnom sudskom presudom ne ustanovi suprotno. Jamči se privatnost doma, sloboda mišljenja i pravo vlasništva.

Ustav razmatra ljudska prava i temeljne slobode. Iako u svim slučajevima ne definira eksplicitno prava na uvjete za rad koji osiguravaju tjelesni i moralni integritet te sigurnost i prava na osobnu sigurnost na radu, ipak mora biti dana na posredan način kao ustavna osnova za sadržajno definiranje sigurnosti i zaštite zdravlja na radu. Njezina osnova osobito mora biti u sklopu ustavne odredbe o nepovredivosti ljudskoga života te u sklopu prava na socijalnu sigurnost, uključujući pravo na socijalnu zaštitu, tj. zdravstveno, mirovinsko, invalidsko i drugo državno osiguranje.

Temeljna načela sigurnosti i zaštite zdravlja na radu

Nacionalni zakon o sigurnosti i zaštiti zdravlja na radu pojedinačne demokratske države mora slijediti temeljna načela važeća u EU na osnovi Okvirne direktive 89/391/EEC tako da se može utvrditi da je, također, usklađen s europskim pravnim uređenjem na području sigurnosti i zaštite zdravlja na radu. Riječ je o primjeni općih načela koja se odnose na profesionalne rizike, mjere za osiguravanje sigurnosti i zaštite zdravlja, uklanjanje rizika i drugih opasnosti, nezgoda, izvješćivanje, savjetovanje, participaciju radnika i njihovih predstavnika te njihovo osposobljavanje, kao i na opće smjernice za ostvarenje navedenih načela.

Pojam sigurnost i zaštita zdravlja na radu već po svojem sadržaju i namjeni obuhvaća prava i obveze poslodavaca i radnika da sukladno zakonu i drugim propisima te uz definiranje i uvažavanje sigurnosnih mjera, kojima se savladavaju, odnosno sprečavaju opasnosti i štetnosti na radu, osiguravaju takvu razinu sigurnosti i zaštite zdravlja na radu koja s obzirom na prirodu rada radniku osigurava najveću moguću mjeru zdravstvene i psihofizičke sigurnosti.

Istodobno s tim poslodavac je dužan prilagođavati svoje mjere za osiguravanje sigurnosti i zaštite zdravlja na radu izmijenjenim okolnostima, stalno unapređivati postojeće stanje, odnosno stupanj sigurnosti i zaštite zdravlja na radu.

Ciljevi sigurnosti i zaštite zdravlja na radu

Područje sigurnosti i zaštite zdravlja na radu obuhvaća prava i obveze poslodavaca i radnika. Radnici opravdano očekuju da će im biti osigurana zdrava radna okolina i socijalna sigurnost za slučaj privremene ili trajne nesposobnosti za rad.

Stoga strategija razvoja područja sigurnosti i zaštite zdravlja na radu u EU prati smjernice oblikovane na konferenciji u Nici, pri čemu je riječ ne samo o osiguravanju novih, već i boljih radnih mjesta. To znači stalno stvaranje sigurne i zdrave te stimulatívne radne okoline, a posebno svladavanje postojećih i nanovo nastalih čimbenika rizika.

Zbog zajedničke odgovornosti za sigurnost i zaštitu zdravlja na radu strategija na tome području mora se usredotočiti na dosljednu provedbu propisa koji definiraju to područje, kao i na mjere koje će poslodavce poticati na osiguravanje boljih radnih uvjeta od onih koje kao minimum iziskuju propisi.

Taj cilj može se ostvariti s uvjerenjem da siguran i zdrav rad ujedno znači i dobre poslovne rezultate te posljedično i osiguravanje višega stupnja nacionalne sigurnosti države.

Rezolucija o nacionalnom programu sigurnosti i zaštite zdravlja na radu

Nacionalni program sigurnosti i zaštite zdravlja na radu definira strategiju razvoja područja sigurnosti i zaštite na radu, čija je namjena zaštita života, zdravlja i radne sposobnosti radnika, sprečavanje ozljeda na radu i profesionalnih bolesti te narušavanja zdravlja u vezi s radom.

Nacionalni program države mora uvažavati smjernice i preporuke koje definiraju međunarodno-pravni akti, osobito konvencija Međuna-

rodne organizacije rada (International Labour Organization - ILO) br. 155 o sigurnosti na radu, zdravstvenoj zaštiti i radnoj okolini. Konvencija u članku 4. definira da država s obzirom na uvjete i praksu mora nakon savjetovanja s naj-reprezentativnijim sindikatima i udrugama radnika definirati, provoditi i povremeno revidirati jedinstvenu državnu politiku sigurnosti i zaštite zdravlja na radu.

ZAKLJUČAK

Nacionalni interesi suverene države jesu životni i strateški. Trajni životni interes države jest očuvanje neovisnosti, suverenosti i teritorijalne cjelovitosti te očuvanje nacionalnog identiteta, kulture i samobitnosti naroda, i to unutar međunarodno priznatih granica, kao i u inozemstvu i u svijetu.

Sukladno suvremenom višedimenzionalnom razumijevanju pojma nacionalne sigurnosti uvažava se i sigurnosno stajalište državne politike na gospodarskom, socijalnom, ekološkom, zdravstvenom, demografskom, obrazovnom, znanstveno-tehnološkom i informacijskom području, kao i na drugim područjima.

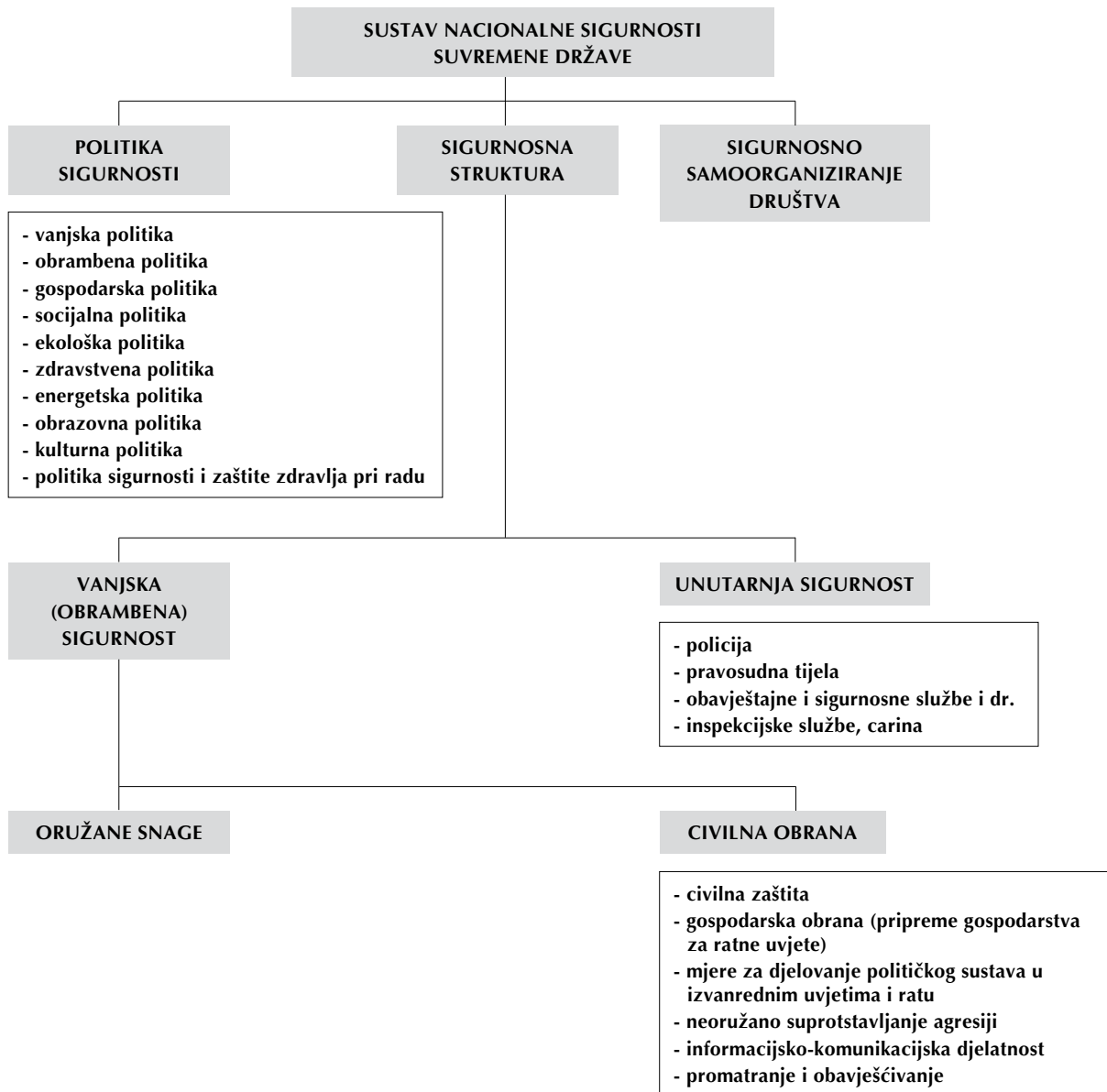
Sustav nacionalne sigurnosti danas u suštinskom smislu predstavlja sintezu svih podsustava u društvu jer osigurava temeljne uvjete za opstanak i razvoj društva, kvalitetu života i djelovanje u smjeru povećavanja otpornosti društva i prirode od ugrožavanja te uklanjanja posljedica koje uzrokuju izvori ugrožavanja (*Grizold, Tatalović, Cvrtila, 1999.*).

Sustav nacionalne sigurnosti čine državne institucije i organizacije koje su izravno, a često i isključivo, zadužene za poslove nacionalne sigurnosti te druge potporne institucije i organizacije koje su važne za neke aspekte nacionalne sigurnosti i koje u tim poslovima sudjeluju neizravno ili povremeno.

Moramo biti svjesni činjenice da siguran i zdrav rad mora biti neodvojivi dio sustava socijalne sigurnosti i da siguran i zdrav rad ujedno

znači i dobre poslovne rezultate te posljedično i osiguravanje višega stupnja nacionalne sigurnosti države. Osim toga, politika sigurnosti i zaštite zdravlja na radu moraju biti obvezan dio državne politike (slika 1), što je osnovna namjena i same rezolucije o nacionalnom programu sigurnosti i zaštite zdravlja na radu.

Upravo zbog toga je osiguravanje sustava nacionalne sigurnosti itekako ovisno o odgovarajućem uređenju i osiguravanju odgovarajućeg stanja i politike sigurnosti i zaštite zdravlja svih državljana, a posebno onih zaposlenih državljana koji su prvi uključeni u operativni dio osiguravanja sustava nacionalne sigurnosti.

Slika 1. Temeljni elementi sustava nacionalne sigurnosti suvremene države s politikom sigurnosti i zaštite zdravlja na radu

Figure 1. Key elements of the national safety system in a modern state with safety and health protection at work

LITERATURA

Anžič, A.: *Varnostni sistemi Republike Slovenije*, Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 1997.

Grizold, A., Tatalović, S., Cvrtila, V.: *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, Fakultet političkih znanosti Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 1999.

Prezelj, I.: *Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije*, Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Ljubljana, 2007.

Raščan, S.: *Spremembe varnostne politike ZDA po 11. septembru 2001*, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, Ljubljana, 2005.

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije, N.N. RS, br. 27/2010.

Resolucija o nacionalnem programu varnosti in zdravja pri delu, N.N. RS, br. 126/2003.

Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, N. N., br. 33/2002.

Tatalović, S., Bilandžić, M.: *Osnove nacionalne sigurnosti*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2005.

Zakon o varnosti in zdravju pri delu, N.N. RS, br. 56/1999. i 64/2001.

Zakon o zaštiti na radu, N.N., br. 59 /1996., 94/1996., 114/2003., 86/2008. i 75/2009.

**SAFETY AND HEALTH PROTECTION AT WORK
AS AN INTEGRAL PART OF NATIONAL
AND STATE SAFETY**

SUMMARY: The paper presents the basic structure of the national and state safety system that excludes the safety policy and health protection at work as part of the currently implemented safety policies. In view of the current situation and the national and state safety policy, the paper brings forth a proposal to treat safety policy and health protection at work as an integral and mandatory segment of the safety system to ensure a maximum level of safety and health to the persons in the system. Presented is the legislation that covers safety and health protection at work. It is a resolution stating the national program for safety and health protection at work, which is accompanied by a proposal to implement this comprehensive scheme as part of the current state-level safety policy. The proposal is directed primarily at the state institutions to start them thinking of implementing mandatory safety and health policies into the national safety system, as it is frequently not perceived that adequate safety and health protection at work are a basic pre-condition for a successful implementation of national and state safety.

Key words: *safety, national safety, safety system, safety and health at work*

*Subject review
Received: 2011-03-07
Accepted: 2011-05-02*